

velen el meglenita *raňā* i el macedo-roms. *ariye* (Pušcaru, *EtyM Wb*, 1460) Pel que fa a les altres formes romàniques, amb *ō*, M-Lübke admetia que podien resultar d'un encreuament de *RANEA amb RÖDERE, afegint que el vocalisme primitiu sembla haver-se conservat en el port. *ranho*

És veritat que aquest no significa 'sarna' sinó 'mocs', i no se'n troben testimonis ben clars fins a Bluteau (1715), però com que és un mot vulgar que es refereix als mocs en el que tenen de porqueria vergonyosa, és natural que es derivi de la idea de 'ronya, brutícia': és eloquent en aquest sentit la frase de Lluïl que cita *AlcM*. «Dels ulls nos ix laganya, e de les orelles, ronya, e del nas, mocs»

D'altra banda, amb tot i que els lexicògrafs portuguesos no s'han dignat donar-nos cites antigues del mot usual i vulgaríssim, els onomastes acuden a rescabalar-nos: gràcies a l'*Onomasticon* de Cortesão sé que *Ranha* figura com a nom d'home (sens dubte malnom, motada) en dos docs. del S. XV, que un *Casal de Rama* (sens dubte pertanyent a un personatge així), ja figura en les *Inquiriões* de 1220, i és clar que el que el notari llatinitzant vol representar amb aquesta grafia, en un doc. tan antic, és precisament *Ranha*, i un derivat *Ranhosa* designa un lloc en un altre doc. de 1258 (Cortesão, p. 285), en fi hi ha encara un altre NL *Ranhados* en un doc. de 1334 (*ibid.*, p. 416). El galleg ve a confirmar-ho brillantment, puix que aquí perdura *ranha* amb el sentit llatí de 'sarna que pateixen els porcs', 'home exigent, pesat, molest' i *ranhar* 'gratar' (Valladarez), a la Límia *raña* «caspas de la lana» i *ranhar* 'gratar' (VKR XI, 277); Sarmiento deia que un cert cast. ant. *derroñados* no existeix en galleg però explica haver llegit galleg *rañas* aplicat sovint a les «càrcavas de los mōntes», «aunque en lo que recuerdo se refiere más bien a desplomes o desmoronamientos de tierras»

Aquesta etimologia de M-Lübke és, doncs, palesa, indubtable, pel que fa al romanès i al gallego-portuguès; i no es pot creure que les altres formes romàniques s'apartin per essència d'aquests dos llenguatges extrems com tan sovint, els extrems han mantingut la forma més antiga, i entremig s'ha produït una innovació modificadora, sense destruir el quadro de conjunt. Majorment puix que el cast. ARANAR 'esgarapar' va segurament amb el gall. *ranhar* 'gratar', i per tant sembla haver-nos conservat mostra de la variant originària, fins en el centre d'Espanya.

El que no s'ha d'admetre és l'explicació de la variant en -o- a base d'un encreuament amb RÖDERE. Car no es poden admetre encreuaments de substantius amb verbs; d'altra banda, una metàfora consistent a dir que la sarna 'rosegat' bé sembla concebible, però no consta que s'hagi cristallitzat lingüísticament.

No per això hem de dubtar que *RONEA sigui una variant de (A)RANEA. Al contrari, més aviat anem sobrats d'explicacions del fenomen. Es pot tractar simplement d'un canvi de sufix, puix que -ANEUS i -ONEUS alternen en llatí vulgar com a equivalents, i en particular en l'hispanic: recordem els cast. *risueño*, *halagueño*, *pedigüeño*, port. *medonho*, *tristonho*, paral·lel al d'ex-

traño, *picaño* etc.; cat. *Soperuny* enfront del mossàr. cast. *Sopetraño*, *Morunys* al costat del cast. *La Moraña*, *Catalunya* i *Gascunya* però *Romagna*, *Bretanya*. El canvi de sufix sembla haver-se produït realment en un altre mot connex amb ARANEA, si bé en el sentit d' 'aranya': el maced-roms. *mušuroŋu*, *māšuroŋu* 'talp', roms. *mušuroi*, *mošoroī*, *mušinoi*, 'talpinera' surt de MUS ARANEUS 'musaranya', canviat en MUS *ARONEUS: Graur, *Rom LV*, 113-6.

Per altra banda, si ARANEA 'sarna' és un derivat de ARARE 'llaurar' (V. l'article ARANAR del DCEC/DECH), nova confirmació, car llavors tindríem una formació del tipus clàssic *succedaneus*, *supervacaneus*, *consentaneus*, *praedicaneus*, *Supervaganea*: suposem, doncs, una formació adjectiva SCABIES ARANEA 'sarna que llaura en el cutis' al costat del qual es crearia després SCABIES *ARONEA (cf. BRIANS, nota 1)

La creença corrent sembla ser que ARANEA 'sarna' sigui una aplicació figurada del mot que vol dir 'aranya', basada en el caràcter agressiu d'aquest animaló, que no en falten paral·lels clàssics, encara que imperfectes: gr. *alōpekes* 'tinya' (pròpiament 'guineus'), també dit *alōpekia* ('alopecia'), *myrmēkias* 'berrugues en el palmell de la mà' (pròpiament 'formigues'), *ōphis* (o *ōphiasis*) 'espècie de tinya' (pròpiament 'serp'), *karkinos* 'càncer' ('cranc'), ll. LUPUS (i els seus representants estudiats a LLŪPIA); al. *wurm-finger* 'voltadits', wol 'gam', rus *žaba* 'diftèria' (< 'gripau'), lituà *krūpe* 'marques de verola' (< 'gripau'). Si ARANEA és una creació d'aquesta mena, llavors el canvi de sufix hauria de tenir caràcter mecànic i no primitiu.

O bé hi podria haver contaminació o encreuament amb un altre mot. El millor fóra RŪBĒA 'vermella', que ha pres el sentit de 'roia, que ataca els cereals'. Ja hem vist que *rueña* té aquest sentit en un text del S. XIII, i Tilander troba *roya* en un passatge semblant en altres furs aragonesos; que RUBEA era antic ho indica un glossari llatí transmès en un ms. de Cambridge del S. XII, on es llegeix «*rubio*: scabies frugum ex humore». Aquesta explicació tindria l'avantatge de donar compte de la vocal del logud. *runza* i el campid. *arrungia*, que MLWagner es nega a mirar com a manllevats.

També es podria pensar en un encreuament amb ROBIGO 'rovell', que ha persistit amb aquest sentit a Astúries (*roin*) i a l'Alt Aragó oriental (*rovín* BDC xxiv, 179), però que en mossàrab va pendre el sentit de 'ronya', com ens ho proven el verb *rābyan* 'tenir ronya' i el participi *murābyan* 'gos ronyós' registrats per *RMa*; una variant *ROBUGINEM va donar el port. *rabugem* 'espècie de ronya que ataca els gossos i porcs'; mentre que a l'Est d'Aragó va conservar el seu sentit primitiu (*Fonz*, *rebuñoso* 'rovellat', *AORBB* II, 261). Encreuament que no fóra incompatible amb la *u* del sard, puix que en llatí hi ha una variant RUBIGO, i de més no es pot descartar del tot que a Sardenya fos un manlleu hispànic, adaptat a la fonètica local.

No perdrem temps tornant a refutar aquí l'etimologia, impossible fonèticament, que GaDiego va proposar per a *ronya*. Qui faci cas de les pensades d'aquell veterà aprofitador del cedulari acadèmic, pot trobar-la